

Liidu õiguses sätestatud keelule järgida teiseseid sanktsioone, mille Ameerika Ühendriigid on Iraani suhtes kehtestanud, võib tsiviilmenetluses tugineda

Kuigi see keeld kehtib isegi Ameerika Ühendriikide haldusasutuse või kohtu konkreetse ettekirjutuse või juhise puudumise korral, ei või see siiski rikkuda puudutatud isiku ettevõtlusvabadust talle ebaproportsionaalset majanduslikku kahju tekitades

Bank Melli Iran (edaspidi „BMI“) on Iraani pank, mis kuulub Iraani riigile ja millel on Saksamaal filiaal. Ta sõlmis Telekomiga, kelle emaettevõtja on Deutsche Telekom AG, kelle asukoht on Saksamaal ja kelle käibest ligikaudu pool saadakse tema tegevusest Ameerika Ühendriikides, mitu sideteenuste osutamise lepingut, mis võimaldavad tal oma äritegevusega tegeleda. Ameerika Ühendriigid taganesid 2018. aastal Iraani tuumarelvakokkuleppes, mis on alla kirjutatud 2015. aastal ning mille eesmärk on kontrollida Iraani tuumaprogrammi ja lõpetada Iraani-vastased majandussanktsioonid. Tulenevalt oma taganemisest taaskehtestasid Ameerika Ühendriigid 2012. aasta seaduse, mis käsitleb Iraani vabadust ja tuumarelva leviku vastast võitlust (Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012), alusel sanktsioonid Iraanile ja teatud loetellu¹ kantud isikutele, sh BMI-le. Alates sellest ajast on kõigil isikutel taas keelatud väljaspool Ameerika Ühendriikide territooriumi jätkata ärisuhteid sellesse loetellu kantud isikutega.

Selle otsuse tõttu võttis liit vastu delegeeritud määruse 2018/1100², millega muudeti määruse nr 2271/96³ lisa nii, et see sisaldab 2012. aasta seadust, mis käsitleb Iraani vabadust ja tuumarelva leviku vastast võitlust. Täpsemalt keelab määrus puudutatud isikutel järgida lisas nimetatud seadusi või nendest tulenevaid meetmeid (artikli 5 esimene lõik), välja arvatud juhul, kui neil on keelust kõrvalekaldumiseks luba, mille Euroopa Komisjon võib anda, kui liiduväliste õigusaktide mittetäitmine kahjustaks määruse kohaldamisalasse kuuluvate isikute või liidu huve oluliselt (artikli 5 teine lõik).

Kuivõrd Saksa õiguses on ette nähtud, et „[s]eadusest tuleneva keeluga vastuolus olev tehing on tühine, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti“⁴, ning kuna Telekom ütles alates 2018. aastast kõik BMIga sõlmitud lepingud sõnaselge põhjendusega ja komisjoni loata enne nende kehtivuse lõppu üles, vaidlustas BMI Saksamaa kohtutes nende lepingute ülesütlemise. Esimeses kohtuastmes kohustati Telekomit täitma lepinguid kuni korraliste ülesütlemistähtaegade lõpuni. Kõnealuste lepingute korralist ülesütlemist peeti aga määruse artikliga 5 kooskõlas olevaks. BMI pöördus seega apellatsioonkaebusega Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburgi (Hamburgi liidumaa kõrgeim üldkohus, Saksamaa) poole, kes esitas Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, milles palus tõlgendada määruse artikli 5 esimest lõiku lähtuvalt eelkõige Euroopa Liidu põhiõiguste harta

¹ Specially Designated Nationals and Blocked Persons List (konkreetselt kindlaks määratud kodanike ja blokeeritud isikute loetelus: edaspidi „SDN-loetelu“).

² Komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrus (EL) 2018/1100, millega muudetakse nõukogu määruse (EÜ) nr 2271/96 (mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest) lisa (ELT 2018, L 199 I, lk 1).

³ Nõukogu 22. novembri 1996. aasta määrus (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest (EÜT 1996, L 309, lk 1; ELT eriväljaanne 10/01, lk 75), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. jaanuari 2014. aasta määrusega (EL) nr 37/2014, millega muudetakse teatavaid ühist kaubanduspoliitikat käsitlevaid määrusi seoses teatavate meetmete vastuvõtmise menetlustega (ELT 2014, L 18, lk 1) ning delegeeritud määrusega (EL) 2018/1100 (edaspidi „määrus“).

⁴ Tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch) § 134.

(edaspidi „harta“) artiklitest 16 ja 52 ning sama määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud loamehhanismist.

Euroopa Kohtu hinnang

Kuna Euroopa Kohtu suurkoda leidis, et määruse artikli 5 esimene lõik on sõnastatud laialt, otsustas ta esiteks, et keeld täita nõudeid või keelde, mis on ette nähtud teatud seadustes, mille kolmas riik on rahvusvahelist õigust rikkudes vastu võtnud, kehtib isegi juhul, kui puudub haldusasutuse või kohtu konkreetne ettekirjutus või juhised, mille eesmärk on tagada nende seaduste järgimine. Euroopa Kohus asus seisukohale, et seda tõlgendust toetavad määruse eesmärgid, milleks on eelkõige kaitsta kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt, et võimalikult suures ulatuses saavutada liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel kapitali vaba liikumise eesmärk, ning kaitsta puudutatud isikute huve. Euroopa Kohus märkis nimelt, et arvestades õiguslike tagajärgede rakendamise ohtu, mis sellise seaduse tõttu lasub isikutel, kellele selliseid nõudeid ja keelde üldjuhul kohaldatakse, ei oleks määrus mõju tõkestamiseks sobiv, kui artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeld sõltuks juhiste andmisest liiduvälise haldusasutuse või kohtu poolt.

Teiseks tõdes Euroopa Kohus, et artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeld on selge, täpse ja tingimusteta sõnastusega, mistõttu saab sellele tugineda sellises tsiviilmenetluses nagu kõnealune. Kohus kinnitas seejärel, et määruses nimetatud isik, kellele ei ole komisjoni antud luba, võib artikli 5 esimese lõigu kohaselt SDN-loetellu kuuluva isikuga sõlmitud lepingud ilma põhjendusi esitamata üles öelda. Tsiviilmenetluses, mis käsitleb määruses ette nähtud keelu väidetavat rikkumist, on siiski isik, kellele keeld on suunatud, kohustatud õiguslikult piisavalt tõendama, et tema tegevuse – kõnealusel juhul teatud hulga lepingute ülesütlemise – eesmärk ei olnud järgida määruses silmas peetud Ameerika Ühendriikide õigusakte, kui esmapilgul näib see nii olevat.

Kõnealuses asjas märkis Euroopa Kohus, et Saksa õigus võimaldab menetlusosalisel, kes väidab, et õigustoiming on tühine seadusest tuleneva keelu – nagu see, mis on ette nähtud määruse artikli 5 esimeses lõigus – rikkumise tõttu, kohtus sellele tühisusele tugineda. Kohus tõdes siiski, et sel juhul lasub tõendamiskoormis Saksa õiguse kohaselt täielikult isikul, kes väidab, et määruse artiklit 5 on rikutud, samas kui sellised tõendid ei ole tavaliselt talle kättesaadavad, ning see muudab asja arutaval kohtul artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keelu rikkumise tuvastamise keeruliseks ja seab selle keelu tõhususe seega ohtu.

Kolmandaks otsustas Euroopa Kohus, et määruse artiklitega 5 ja 9⁵, tõlgendatuna lähtuvalt harta artiklitest 16 ja 52, ei ole vastuolus see, kui tuvastatakse, et lepingute ülesütlemine on tühine, tingimusel et tühisuse tuvastamine ei too puudutatud isikule kaasa ebaproportsionaalseid (eelkõige majanduslikke) tagajärgi. Arvestades, et kõnealuses asjas puudus luba määruse artikli 5 teise lõigu tähenduses, on asjaomane ülesütlemine juhul, kui see osutub määruse artikli 5 esimese lõiguga vastuolus olevaks, Saksa õiguse kohaselt tühine. Siiski, kui niisugune tühisuse tuvastamine võib kaasa tuua ettevõtlusvabaduse piirangu, võib seda kaaluda üksnes harta artikli 52 lõikega 1 kehtestatud tingimusi järgides.

Mis puudutab sellega seoses eelkõige tingimust, et tuleb arvestada harta artikliga 16 tagatud ettevõtlusvabaduse olemusega, siis tõdes Euroopa Kohus, et BMI ja Telekomis vahel sõlmitud lepingute ülesütlemise tühisuse tuvastamine ei võtaks viimaselt võimalust lepingulises suhtes oma huve üldiselt kaitsta, vaid pigem piiraks seda võimalust. Ettevõtlusvabaduse piiramine, mis tuleneb sellest, kui tuvastatakse, et lepingu ülesütlemine, mis on määruse artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keeluga vastuolus, on tühine, näib pealegi üldjuhul vajalik asjaomaste liiduväliste õigusaktide mõju tõkestamiseks, kaitstes seeläbi kehtivat õiguskorda ja liidu huve üldiselt.

Euroopa Kohus leidis seega, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab Telekomis ettevõtlusvabaduse piirangu proportsionaalsuse kontrollimisel kaaluma määrusega taotletavaid eesmärgi, mida teenib määruse artikli 5 esimeses lõigus ette nähtud keeld ülesütlemise

⁵ Artiklis 9 on sätestatud, et „[i]ga liikmesriik määrab käesoleva määruse vastavate sätete rikkumise korral rakendatavad sanktsioonid. Need sanktsioonid peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad“.

tühisuse tuvastamine, ja tõenäosust, et sellel ettevõtjal võib tekkida majanduslik kahju, ning kahju ulatust juhul, kui ta ei lõpeta oma ärisuhteid BMLga. Ka asjaolu, et Telekom ei esitanud komisjonile – kui kontrolli tulemusel ei selgu vastupidist – määruse artikli 5 esimeses lõigus sätestatud keelust erandi tegemise taotlust, on Euroopa Kohtu hinnangul proportsionaalsuse kontrollimisel oluline.

MÄRKUS: Eelotsusetaotlus võimaldab liikmesriikide kohtutel taotleda kohtuvaidluste lahendamisel Euroopa Kohtult liidu õiguse tõlgendamist või liidu õigusakti kehtivuse üle otsustamist. Euroopa Kohus ei lahenda riigisisest kohtuvaidlust. Kohtuasja lahendamine kooskõlas Euroopa Kohtu otsusega on liikmesriigi kohtu ülesanne. Euroopa Kohtu otsus on ühtlasi siduv ka teistele liikmesriikide kohtutele, kes lahendavad sarnast probleemi.

Ajakirjandusele mõeldud mitteametlik dokument, mis ei ole Euroopa Kohtule siduv.

Otsuse [terviktekst](#) on CURIA veebileheküljel alates selle kuulutamise päevast.

Täiendavat teavet annab Gitte Stadler, ☎ (+352) 4303 3127

Kohtuotsuse kuulutamisest saab pildisalvestisi „[Europe by Satellite](#)“ kaudu ☎ (+32) 2 2964106